

ალექსანდრე ბოშიშვილი

**„ოსმალობის“ გავლენა სოღაღაშვილების სამფლობელო
სოფლების დემოგრაფიულ მდგომარეობაზე
(1721 წლის მეწინავე სადროშოს აღწერისა და 1728 წლის
თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთრის მიხედვით)**

1723 წლიდან ქართლში და კავკასიის დიდ ნაწილზე ოსმალების ბატონობა დამყარდა, ამავე დროს ოსმალეთმა დაიკავა კასპიის ზღვისპირა პროვინციები. 1724 წელს რუსეთმა და ოსმალეთმა სტამბოლში შეთანხმება გააფორმეს, რომლის ძალითაც ოსმალეთი რუსეთის მიერ კასპიისპირეთის დაპყრობას ცნობდა, ხოლო პეტრე I-მა ოსმალეთის მიერ აღმოსავლეთ საქართველოს და აღმოსავლეთ სომხეთის დამორჩილება აღიარა. რუსეთს ქართლი მხოლოდ ოსმალეთთან ომის თავიდან ასაცილებლად სჭირდებოდა.¹ დასუსტებულმა ირანმა კავკასიაში ოსმალეთის გაბატონებას წინააღმდეგობა ვეღარ გაუწია, არც ქართლის მეფე ვახტანგ VI-ს შესწევდა ამის ძალა. 1724 წელს პეტრე I-ს დახმარების იმედზე მყოფი ვახტანგი იძულებული გახდა რუსეთში წასულიყო.²

ქართლში კი ოსმალური ადმინისტრაცია შეიქმნა. ქართლის სამეფოს, თბილისის ვილაიეთი უწოდეს, რომელიც უფრო მცირე ერთეუ-

¹ დ. კაჭარავა, ქართული სამეფო სამთავროების დიპლომატია XVIII ს-ში. ქართული დიპლომატიის ისტორია. თბ. 2003, გვ. 459.

² ვახტანგს იმედი ჰქონდა რომ უკან რუსული ჯარით დაბრუნდებოდა და სამშობლოს საბოლოოდ გაანთავისუფლებდა ოსმალების და ყიზილბაშების ბატონობისგან. მაგრამ იმედგაცრუება ელოდა, რუსეთის იმედად მყოფი, 1737 წელს გარდაიცვალა.

ლებად: ნაპიებად, ლივებად და ყაზებად იყოფოდა.³ ვილაიეთის გამგებელი ანუ ვალი ისაყ ფაშა იყო.⁴ ქართლში ოსმალების ბატონობის პერიოდი „ოსმალბის“ სახელით არის ცნობილი.

კვლევის მიზანია სოლდაშვილების სათავადოს სოფლების მაგალითზე გამოვარკვიოთ, „ოსმალბის“ პერიოდში ქართლის მოსახლეობის დემოგრაფიული მდგომარეობა.

XVIII საუკუნის I ნახევრის დემოგრაფიული სიტუაციის შესახებ, უმთავრეს წყაროებს წარმოადგენს, ფისკალურ-ეკონომიკური და დემოგრაფიული ხასიათის ორი დოკუმენტი, რომლებიც სწორედ აღნიშნულ პერიოდშია შედგენილი და ორივე სანდო და ზუსტ მონაცემებთან მიახლოებული უნდა იყოს. ერთი 1721 წელს ანუ „ოსმალბამდე“ არის შედგენილი, მეორე 1728 წელს ანუ „ოსმალბის“ შემდეგ.

1721 წელს ვახტანგ VI-ის ბრძანებით მეწინავე სადროშოს, ანუ ქვემო ქართლის მოსახლეობის აღწერა ჩატარდა. აქვე გასათვალისწინებელია ის ფაქტი, რომ აღწერა პირადად მეფის ძემ, მეწინავე სადროშოს სარდალმა ვახუშტი ბატონიშვილმა და ქართლის მდივანბეგმა გივი თუშანიშვილმა ჩაატარეს.⁵ ვახუშტის, როგორც სადროშოს სარდალის, ინტერესებში მოსახლეობის მონაცემების დაფარვა ნამდვილად არ შედიოდა, მათი საერთო რიცხვის დაკლებით, ან რაიმე სახის გაყალბებით, როგორც მოლაშქრეები ისე გადასახადების გადამხდელები მოაკლდებოდა. აღწერის შესავალში აღნიშნულია, რომ „აღვსწერეთ ამა დავთართა შინა, რომელ ძალედვა აბჯართა და ცხენთა კმარებანი, გი-

³ 1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთარი. ოსმალური ტექსტი ქართული თარგმანით, შესავალით, გამოკვლევითა და ფაქსიმილევით გამოსაცემად მოამზადეს აკად. ს. ჯიქიამ და პროფ. ნ. შენგელიამ. წ. I. თბ. 2009.

⁴ ისაყ ფაშა (1701–1748) წარმოშობით ჯაყელთა ფეოდალური საგვარეულოდან იყო. პირველი გამაჰმადიანებული ათაბაგის საფარ ფაშას შთამომავალი, ახალციხის ფაშა და თბილისის ვალი. „მეყრობელი და განმგებელი ყოვლისა საქართველოსი.“ ოსმალეთის სამთუღიანი ვეზირი.

⁵ აღწერა მეწინავე დროშისა საბარათაშვილოსა და სომხითისა. შედგენილი ვახტანგ მეექვსის ბრძანებით ვახუშტი ბატონიშვილისა და გივი თუშანიშვილის მიერ 1721 წელს. მასალანი საქართველოს სტატისტიკური აღწერილობისა. ე. თაყაიშვილის გამოც. თბ. 1907.

ნა სამეფოთა ხარჯთა და ბაგარათა გამოღებანი“.⁶

მეორე ფისკალურ-ეკონომიკური ხასიათის დოკუმენტი 1728 წელს, ანუ ქართლში ოსმალების გაბატონებიდან რამდენიმე წლის შემდეგ არის შედგენილი.⁷ დავთარში აღწერილია ქართლის ყველა დასახლებული სოფელი, დაბეგრულია ყველა ფეოდალი, აზნაური, გლეხი, აზატი, ბოგანო... დავთარის მიხედვით შეიძლება გაირკვეს წარმოდგენილი რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის სრული სურათი. ოსმალებში იმ დროს ოცამდე სახის გადასახადი არსებობდა, ამიტომ ქართლის მოსახლეობა მრავალი გადასახადით და ვალდებულებით დაიბეგრა. ოსმალებისთვის არ არსებობდა საზოგადოების სხვადასხვა ფენა, მათთვის თავადიც და აზნაურიც გადასახადის გადამხდელ გლეხობასთან იყო გათანაბრებული. ამიტომ ნაკლებად სავარაუდოა თბილისის ვილაიეთის დიდ დავთარში გაყალბებული მონაცემები იყოს.

რადგან ორივე დოკუმენტი, მეტნაკლებად დაზუსტებულ მონაცემებს უნდა გვაძლევდეს, ამიტომ მათი შედარების შედეგად მიღებული დასკვნებიც რეალობასთან ყველაზე ახლოს უნდა იყოს.

1721 წლის ვახუშტი ბაგრატიონის მიერ ჩატარებული აღწერის მიხედვით მებატონეები არიან იესე, ზურაბ, გიორგი, ასლამაზ, შიომ, ყაფარ, ავთანდილ და იოთამ სოლადაშვილები, რომლებიც ფლობენ სოფლებს: ასურეთი, გუდელისი, დრე, ვეძისი, კუმისი, მამისდაბა, მონასტერი, საღორისი, ტაბახმელა, ტაგნაგეთი, ღოუბანი, შინდისი, ჭაპალა.⁸ საერთო ჯამში, სოლადაშვილები 13 სოფელში 191 კომლის და 55 ბოგანოს პატრონები იყვნენ. ამის გარდა, მათ ჰყავდათ აზნაურებიც (ქრისტესიაშვილი, ტურიაშვილი, დათუნაშვილი, იარალაშვილი, ამილრობოქაშვილი, ხარშილაძე, არღუთაშვილი, დივანიშვილი).⁹

1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთარის მიხედვით,

⁶ აღწერა მეწინავე დროშისა, გვ. IX.

⁷ 1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთარი. წ. II. ოსმალური ტექსტი ქართული თარგმანით, შესავლით და ფაქსიმილეებით გამოსაცემად მოამზადეს აკად. სერგი ჯიქიამ და პროფ. ნოდარ შენგელიამ. თბ. 2010.

⁸ აღწერა მეწინავე დროშისა, გვ. 140–149, 156.

⁹ აღწერა მეწინავე დროშისა, გვ. 140–149, 156.

ალექსანდრე ბოშიშვილი. „ოსმალბის“ გავლენა სოლღაშვილების სამფლობელო სოფლების დემოგრაფიულ მდგომარეობაზე (1721 წლის მეწინავე სადროშოს აღწერისა და 1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთრის მიხედვით)

სოლღაშვილების სოფლებში დაახლოებით იგივე რაოდენობა ცხოვრობს, რამდენიც 1721 წელს.

უფრო მეტი თვალსაჩინოებისათვის ქვემოთ მოცემულია სოფლის მოსახლეობის აღწერის მასალები. ორ პარალელურ სვეტში 1721 წლის და 1728 წლის აღწერებია წარმოდგენილი.

1721 წლის აღწერა

1728 წლის დავთარი

ლოუბანი

ქ. სოლღაშვილის იესეს ყმა ლოუბანს

სოფელი ლოუბანი ექვემდებარება საბარათიანოს ნაჰიეს

მასუაშვილი ივანე *კომლი ა თავი ა*
 აბულაშვილი კაცია *კომლი ა თავი ა*
 აბულაშვილი ოქრუა *კომლი ა თავი ა*
 აზარიაშვილი ივანე *კომლი ა თავი ა*
 ციუაშვილი იესე *კომლი ა თავი ა*
 ყელბერაშვილი იესე *კომლი ა თავი ა*
 ვარამაშვილი ლომიჭა *კომლი ა თავი ა*
 ვარამაშვილი ებალა *კომლი ა თავი ა*
 უსეფაშვილი თამაზა *კომლი ა თავი ა*
 კენკებაშვილი იორდანე *კომლი ა თავი ა*
 პეტრიაშვილი ბერუა *კომლი ა თავი ა*
 პეტრიაშვილი თევდორე *კომლი ა თავი ბ*
 ჯანგებაშვილი ზურაბა *კომლი ა თავი ა*
 გულუაშვილი იესე *კომლი ა თავი ა*
 დოღიაშვილი იორდანე *კომლი ა თავი ა*
 ბოგანო ბერუა მოლაშქრე
 ბოგანო ლაზარე მოლაშქრე
 ბოგანო იესე მოლაშქრე
 ბოგანო დათუნა მოლაშქრე
 ქ. აქავ ამისი აზნაურშვილი *ქრისტესიაშვილი*

იასე ძე გივისა
 ლაზარე ძე მისი
 გიორგი ძე ბაბირასი
 იასე ძმა მისი
 ზუზა ძე სულხანასი
 იასე ძე მისი
 იოსებ ძე ბირიასი
 ბერუკა ძე მისი
 ივანე ძე გელიასი
 ბერუა ძე მისი
 იასე ძე ბაბუნასი
 ლაზარე ძე ბესიკასი
 ბერუა ძე მისი
 დუღანა ძე ქიტესასი
 იორდანე ძე მისი
 თამაზა ძე იოსებისა
 იოსება ძე ოსიკასი
 ბერუა ძე მისი
 საკუა ძე დოვლათასი
 დავით ძე მისი

ბეჟან

ამისი ყმა ბოგანო შიაუა

ქ. აზნაურშვილი იესე მღვდელი ¹⁰

ქ. სოლაღაშვილის ქაიხოსროს ყმა

ახალკაციშვილი გიუა კომლი ა თავი ა
 ბარამიშვილი ბერუა კომლი ა თავი ა
 გოგიაშვილი იესე კომლი ა თავი ა
 სულხანაშვილი რევაზა კომლი ა თავი ა
 პეტრიაშვილი იოსება კომლი ა თავი ა
 ვარამაშვილი იესე კომლი ა თავი ა
 ბეჟიაშვილი ლაზარე კომლი ა თავი ა
 მირაქაშვილი ბეჟანა კომლი ა თავი ა
 მანჩალაშვილი დათუნა კომლი ა. თავი ა.
 ღოღიაშვილი საქუა კომლი ა. თავი ა.
 გულუაშვილი ბეჟუა კომლი ა. თავი ა.
 ქიტესაშვილი ქიტესა კომლი ა. თავი ა.
 ახალკაციშვილი ბერაძე კომლი ა. თავი ა.
 სვიმონაშვილი ბერი ბოგანო კომლი ა. თავი ა.

ბოგანო ბეჟუა მოლაშქრე

ბოგანო კურდღელა მოლაშქრე

ბოგანო ივანე მოლაშქრე (გვ.43)

ქ. აქავ ამისი აზნაურშვილი ქრისტესიაშვილი
 გივი

ამისი ბოგანო იესე მოლაშქრე¹¹

ქ. სოლაღაშვილის ქაიხოსროს ყმა

აბულაშვილი გიორგი კომლი ა. თავი ა.

ბოგანო ბერუა

ბოგანო მამულა

ბოგანო შიუა

ნასურა ძე გაბუასი

გივა ძე მისი

ათალა ძე ივანესი

ივანე ძე მისი

ივანე ძე მარდანასი

გივა ძე მისი

გიორგი ძე აბაგასი

ბერუა ძე მისი

გიოთუა ძე მანგაისი

ბერუა ძე მისი

ბერუა ძე კობიანისა

შიო ძე მისი

არუთინ ძე ჯანგილასი

მარტინა ძე მისი

დათუნა ძე მარტინასი

ოთარა ძე ედიშერისა თავადაი

სახლი 20

კაცი 36

მიწის დღიური მფლობელობა 20

მიწის თავისუფალი

მფლობელობა 20¹²

ჯამი: კომლი 30, ბოგანო 12.

¹⁰ აღწერა მეწინავე დროშისა, გვ. 140.

¹¹ აღწერა მეწინავე დროშისა, გვ. 144.

¹² 1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთარი. წ. II, გვ. 82.

აღექსანდრე ბოშიშვილი. „ოსმალობის“ გავლენა სოლდაშვილების სამფლობელო სოფლების დემოგრაფიულ მდგომარეობაზე (1721 წლის მეწინავე სადროშოს აღწერისა და 1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთრის მიხედვით)

მამისდაბა

ქ. სოლდაშვილის გიორგის ემა მამისდაბას

შალამბარაშვილი თევდორე კომლი ა თავი ა
ბოგანო ზურაბა¹³

ჯამი: კომლი 1, ბოგანო 1.

სოფელი მამირდაბა¹⁴

ექვემდებარება საბარათიანოს
ნაჰიეს

მამისიმედ ძე ღათიასი
თედორე ძე ელიზბარისა
იასე ძე მისი
გიორგი ძე ბათასი

კაცი 4

მიწის დღიური მფლობელობა
20¹⁵

ტავნაგეთი

ქ. სოლდაშვილის იესეს ემა ტავნაგეთს

მურადაშვილი ბეჟუა კომლი ა თავი ა
მიქელაშვილი იობ კომლი ა თავი ა
ვარსიმაშვილი პაპა კომლი ა თავი ა
დემუაშვილი დემურა კომლი ა თავი ა
ვარსიმაშვილი აბრამა კომლი ა თავი ა
ჯანვერდაშვილი გოდერძა კომლი ა თავი ა

ქ. ტურიაშვილი ასლამაზა აზნაურშვილი

ბოგანო ოანა
ბოგანო ბერუა მოლაშქრე
ბოგანო გიორგი მოლაშქრე
ბოგანო საფარა მოლაშქრე

**ქ. აქავ ამისი აზნაურშვილი ტურიაშვილი
ბეჟან**

ამისი ბოგანო ზუგაზა¹⁶

ქ. სოლდაშვილის ქაიხოსროს ემა ტავნაგეთს

სოფელი ტავნაგეთი ახლოსაა

სათესველ იურბალასთან
ექვემდებარება საბარათიანოს
ნაჰიეს

იასე ძე სულაკასი თავადია¹⁷
ღათია ძე ქაიხოსროსი თავადია¹⁸
მეჰმედ ძე აბდოლაჰისა ახლად
გამუსლიმებულია
თანდილა ძე ასლამაზისა
ფარემუზ ძე მისი
ბაბუნ ძმა მისი
თარლა ძე ყულისა
ფარემუზ ძე მისი
კაზარ ძმა მისი
ავთანდილ ძე ბერუასი

¹³ აღწერა მეწინავე დროშისა, გვ. 147.

¹⁴ უნდა იყოს მამისდაბა.

¹⁵ 1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთარი. წ. II, გვ. 69.

¹⁶ აღწერა მეწინავე დროშისა, გვ. 141.

¹⁷ იგულისხმება თავადი იესე სოლდაშვილი.

¹⁸ თავადი დავით ქაიხოსროს ძე სოლდაშვილი.

ზურაბაშვილი დავითა კომლი ა თავი ა
 ალიხანაშვილი მელქუა კომლი ა თავი ა
 სუხიაშვილი შერმაზანა კომლი ა თავი ა
 მათიაშვილი ყაზუა კომლი ა თავი ა
 ფირუაშვილი საქუა კომლი ა თავი ა
 სუხიტაშვილი ბეჟუა კომლი ა თავი ა
 ბოგანო ბერუა მოლაშქრე
 ბოგანო ესტატე მოლაშქრე
 ბოგანო ხეჩუა მოლაშქრე
 ბოგანო გიორგი მოლაშქრე
 ბოგანო ბერუა მოლაშქრე

ქ. აქავ უცმო აზნაურშვილი ავთანდილი ამისივ
 ყმა

ჯამი: კომლი 12, ბოგანო 9.

ბაბა ძე მისი
 კაზარა ძე ბაბუნასი
 ბაბუნ ძე თადეოზისა
 მახარა ძე შერმაზანისა
 ბერუა ძე მისი
 აგრემალი ძე სარკიასი
 ზურაბ ძე მისი
 კარკუმ ძმა მისი
 იოსებ ძე რუკასი
 ბერუა ძე მისი
 ბერუა ძე ბერუკასი
 დიმიტრი ძმა მისი
 ბერუა ძე აბრამისა
 დიმიტრი ძე მისი
 მამუკა ძე დერაისი
 ოჰან ძე აკუასი
 ოსითა ძე მისი
 ბერუა ძმა მისი
 ბირა ძე გიორგისა
 ქიტესია ძმა მისი
 მელქონ ძე ალიხანისა
 შერმაზან ძე მისი
 შაკო ძე ბერისა
 ბაბა ძე მისი
 ბერუა ძე შოშოტასი
 ბერო ძე მისი
 შერმაზან ძე მისი
 ზურაბ ძე ესტატესი
 იასე ძე მისი
 ბერუა ძე სუხიასი
 ლადუა ძე კაზარასი
 იმორე ძე დაჯუასი
 არუთინ ძე მისი
 ბერუა ძე კუბადასი
 ბაბა ძე მისი
 სეხნია ძე ღირიმისა
 ყანდური ძე ჰარსეთისა

ალექსანდრე ბოშიშვილი. „ოსმალბის“ გავლენა სოლღაშვილების სამფლობელო სოფლების დემოგრაფიულ მდგომარეობაზე (1721 წლის მეწინავე სადროშოს აღწერისა და 1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთრის მიხედვით)

სეხნია ძე მისი
ბერო ძე ხვაჯისა
გიორგი ძე ბაბუნისა
გიორგი ძე მისი
ზურაბ ასატურის ძე
შუქურა ძე ბერუკასი

კაცი 53

მიწის დღიური მფლობელობა

130

ჯამი მარცვლეულის¹⁹

მსგავსი სურათია სოლღაშვილების ყველა სოფლის სტატისტიკურ მონაცემებშიც. მოსახლეობის რიცხოვნობა მნიშვნელოვან ცვლილებებს, მითუმეტეს კატასტროფულ დანაკლისს ნამდვილად არ განიცდის.

№	სოფელი	1721 წელი	1728 წელი
1.	ასურეთი	კაცი – 11 ²⁰	კაცი – 17 ²¹
2.	გუდელისი	კაცი – 10 ²²	კაცი – 5 ²³
3.	დრე	კაცი – 7	კაცი – 3 ²⁴
4.	ვეძისი	კაცი – 25	კაცი – 35 ²⁵
5.	კუმისი	კაცი – 46	კაცი – 49
6.	მამისდაბა	კაცი – 2 ²⁶	კაცი – 4 ²⁷
7.	მონასტერი	კაცი – 37 ²⁸	კაცი – 29 ²⁹

¹⁹ 1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთარი. წ. II, გვ. 85-86.

²⁰ რაოდენობა გამოთვლილია, კომლში გაერთიანებული შრომისუნარიანი მამაკაცების, ანუ „თაგების“, ბოგანოების, მოლაშქრე ბოგანოების და აზნაურების დაჯამებით. იასე ლორთქიფანიძე. ქვემო ქართლი. XVIII საუკუნის I მეოთხედში. ნაწ. III-IV. მოსახლეობის და მფლობელობის სტატისტიკა. თბ. 1938, გვ. 28.

²¹ 1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთარი. წ. II, გვ. 85.

²² ი. ლორთქიფანიძე. ქვემო ქართლი. III-IV, გვ. 30.

²³ 1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთარი. წ. II, გვ. 90.

²⁴ 1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთარი. წ. II, გვ. 70.

²⁵ 1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთარი. წ. II, გვ. 100.

²⁶ იასე ლორთქიფანიძე. ქვემო ქართლი. III-IV, გვ. 34.

²⁷ 1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთარი. წ. II, გვ. 69.

²⁸ ი. ლორთქიფანიძე. ქვემო ქართლი. III-IV, გვ. 35.

8.	საღორისი	კაცი – 10 ³⁰	კაცი – 16 ³¹
9.	ტაბახმელა	კაცი – 20 ³²	კაცი – 10 ³³
10.	ტაგნაგეთი	კაცი – 22 ³⁴	კაცი – 53 ³⁵
11.	ლოუბანი	კაცი – 42 ³⁶	კაცი – 36 ³⁷
12.	შინდისი	კაცი – 6 ³⁸	კაცი – 4
13.	ჭაპალა	კაცი – 10	? ³⁹

ოსმალობის დროს ქართველ გლეხს ბეგარა და სამსახური „საკუთარი“ მებატონისაგან უცვლელად ღარჩა. ასე რომ, ამიერიდან მას ორმაგი ექსპლოატაცია აჩანაგებდა. ქართული ფეოდალური ურთიერთობების უჩვეულო გარემოება იყო აგრეთვე, ის რომ ეს ოსმალური გადასახადები მწარმოებელი მოსახლეობის ყველა ფენას აწვა. ოსმალობა არ სცნობდა თარხანს, აზატს, რომლებიც ქართული ფეოდალური წყობილების მიხედვით სავსებით ან ნაწილობრივ თავისუფალი იყვნენ სხვადასხვა გადასახადისგან. არ არჩევდა ნასყიდს უსყიდისაგან, ყველა და ყველაფერი დაბეგრული იყო მძიმე გადასახადებით. გლეხები ორმაგ ხარკს (ოსმალურს და საბატონოს) კელარ უძლებდნენ და სამკვიდრო ადგილებიდან გარბოდნენ.⁴⁰ „ოსმალობის“ დროს დამძიმებული

²⁹ 1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთარი. V. II, გვ. 84.

³⁰ ი. ლორთქიფანიძე. ქვემო ქართლი. III-IV, გვ. 37.

³¹ 1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთარი. V. II, გვ. 83.

³² ი. ლორთქიფანიძე. ქვემო ქართლი. III-IV, გვ. 37.

³³ 1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთარი. V. II, გვ. 90.

³⁴ ი. ლორთქიფანიძე. ქვემო ქართლი. III-IV, გვ. 38.

³⁵ 1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთარი. V. II, გვ. 85.

³⁶ ი. ლორთქიფანიძე. ქვემო ქართლი. III-IV, გვ. 39.

³⁷ 1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთარი. V. II, გვ. 82.

³⁸ ი. ლორთქიფანიძე. ქვემო ქართლი. III-IV, გვ. 39.

³⁹ ჭაპალას მოსახლეობის შესახებ 1728 წლის დავთარში ცნობებს ვერ მივაგენით, სავარაუდოდ სხვა სახელით არის შეტანილი. რადგან დავთარში ნასოფლებიც არის აღნიშნული. სოფლის დაცარიელების შემთხვევაში აუცილებლად იქნებოდა აღნიშნული, რომ „ცარიელია მოსახლეობისგან“.

⁴⁰ ნ. ბერძენიშვილი. XVIII საუკუნის საქართველოს ისტორიიდან. საქართველოს ისტორიის საკითხები. V. II. თბ. 1955, გვ. 155.

ვალდებულებების გამო ხშირი იყო მიწების, კენახების, საკუთარი ყმების და შვილების გაყიდვაც კი.⁴¹

ქართლში „ოსმალბის“ დამყარების შემდეგ, რა თქმა უნდა, ბევრაა მოემატათ ქართველებს, მაგრამ აქ მნიშვნელოვანი და ყურადსაღები ფაქტია ისიც, რომ დამპყრობლებმა ფეოდალებიც დაბეგრეს. ოსმალური ადმინისტრაციით ყველაზე უკმაყოფილო სწორედ ფეოდალთა კლასი იყო. „ოსმალბის“ დასაწყისში ქართლის მეფე ვახტანგ VI რუსეთის იმპერატორ პეტრე I-ს სწერდა, რომ ოსმალებმა „ქვეყანა ...გააოხრეს ხუთ ალაჯ ზედ“⁴² ქალაქის გარემოში, სოფლები, სულ ხალხი გააოხრეს და შენობა მოშალეს, ტყვე მრავალი დაატყვევეს, ენით არ მოიხსენიება აქაური ჭირი.⁴³ რა თქმა უნდა ოსმალების შემოსვლას დიდი მსხვერპლი და აოხრება მოჰყვებოდა. როგორც ჩანს, ვახტანგი ცდილობს უფრო მძიმედ აღწეროს მოვლენები, ვიდრე რეალურად იყო, რადგან ამით მეტ დახმარებას ელოდა რუსეთისგან.

1728 წელს, „ოსმალბის“ დროს ჩატარებული აღწერიდან ჩანს, რომ ქალაქიდან „ხუთ ალაჯ ზედ“ არსებული სოფლები ოსმალბის პირობებშიც არსებობს და მნიშვნელოვანი დემოგრაფიული ცვლილებები არ განუცდია. აღწერის მასალებიდან გარკვევით ჩანს, რომ ხალხი ისევ თავის ადგილზე ცხოვრობს.

დასკვნის სახით შეიძლება აღინიშნოს, რომ მიუხედავად ოსმალბის მიერ დაწესებული მრავალი გადასახადისა და ბეგარისა, სოლდაშვილების კუთვნილ სოფლებში დემოგრაფიული სიტუაცია არ შეცვლილა და სოფლებში ხალხის თითქმის იგივე (რამდენადმე მომატებულიც) რაოდენობა იყო.

⁴¹ უფრო ვრცლად იხ. თ. ოთხმეზური. აღმოსავლეთ საქართველო 1720-1735 წწ. („ოსმალბა“). დისერტაცია ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად. თბ. 1975, გვ. 121.

⁴² ალაჯი – მანძილის საზომი ერთეული ახლო აღმოსავლეთ ქვეყნებსა და გვიან შუასაუკუნეების საქართველოში. მისი ზომა სხვადასხვა დროს 5,7-6,7 კმ ფარგლებში მერყეობდა.

⁴³ Переписка на иностранных языках грузинских царей с российскими государями от 1639 г. по 1770 г. СПб. 1861, გვ. 163.

Alexander Boshishvili

**INFLUENCE OF THE OTTOMAN RULE OVER
DEMOGRAPHIC SITUATION IN SOLAGHASHVILI
HOUSE ESTATES
(ACCORDING TO CENSUS OF KVEMO KARTLI IN 1721 AND
THE GREAT DEFTER OF TBILISI VILAYET OF 1728)**

Summary

Kartli came under the Ottoman rule in 1723, Russians conquered the coastal regions of Caspian Sea, and weak Safavid Iran was unable to resist the pressure from Russian and Ottoman Empires. King of Kartli Vakhtang VI (1703-1712; 1716-1724) emigrated to Russia. The Ottoman administration was established in Kartli. Kingdom of Kartli was renamed to Vilayet of Tbilisi which was divided into small administrative districts: Nahies, Livas and Kazis. Governor of Vilayet or Vali of Tbilisi was Isaac Pasha.

According to dominated opinion in Georgian historiography, during the Ottoman rule ('Osmanoba' – as it was referred to in Georgia) population of Kartli was obliged to pay heavy taxes and for this reason the inhabitants were diminished or annihilated, and the part of population was forced to leave the areas of their settlement.

After comparative study of the census of 1721 ordered by King Vakhtang VI and the cadastral tax census of the Ottoman administration carried out in 1728, we came to conclusion that the demographic situation in Kartli during the Ottoman rule was not changed and the population in villages had remained the same (in several villages population was even increased).

ალექსანდრე ბოშიშვილი. „ოსმალბის“ გავლენა სოლდაშვილების სამფლობელო სოფლების დემოგრაფიულ მდგომარეობაზე (1721 წლის მეწინავე სადროშოს აღწერისა და 1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთრის მიხედვით)

№	<i>Vilages</i>	1721	1728	
1.	Asureti	11	17	Numbers in the columns correspond to the legal aged males.
2.	Gudelisi	10	5	
3.	Dre	7	3	
4.	Vedzisi	25	35	
5.	Kumisi	46	49	
6.	Mamisdaba	2	4	
7.	Monasteri	37	29	
8.	Saghorisi	10	16	
9.	Tabakhmela	20	10	
10.	Tagnageti	22	53	
11.	Ghoubani	42	36	
12.	Shindisi	6	4	
13.	Chapala	10		